

ULRIK SKOTTE

KYLMÄN
SODAN
TAPPAJAN
JÄLJILLÄ

DOCENDO

SATEENVARJO- MURHAAJA

SATEENVARJOMURHAAJA

ULRIK SKOTTE

SATEENVARJO- MURHAAJA

KYLMÄN
SODAN
TAPPAJAN
JÄLJILLÄ

Englannin kielestä suomentanut Hanni Salovaara

DOCENDO

Ensimmäinen painos

Englanninkielinen alkuperäisteos: Ulrik Skotte: *The Umbrella Murder. The Hunt for the Cold War's Most Notorious Killer*

© Ulrik Skotte & WH Allen, London 2024.

Published by agreement with Gyldendal Group Agency.

Suomenkielinen laitos:

© Hanni Salovaara ja Docendo, 2025

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

www.docendo.fi

Suomennos: Hanni Salovaara

Kannen kuvat: Shutterstock

Kansi: Timo Numminen

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-850-337-8

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@docendo.fi

On kulunut tasan kolmekymmentä vuotta ensimmäisestä askeleesta viimeiseen. Sydämelliset kiitokset Invernizzin perheelle jatkuvasta yhteistyöstä ja Diana-vaimolleni sen ymmärtämisestä, että tämän tarinan oli mentävä monen muun asian edelle.

SISÄLLYS

Henkilöt	8
Esipuhe	11

ENSIMMÄINEN OSA – WATERLOON SILTA

1	Franco	17
2	Selittämätön kuolema	27
3	Italialainen.....	49
4	Läpimurto	63
5	Erehtyminen henkilöstä.....	72
6	Jakobsen	84
7	Vieras.....	93
8	”Miellyttävä nuori mies”	109
9	Tunnistamaton aine	117
10	Laboratorio 12	121
11	Päätös	127
12	Sofia	138
13	Georgi.....	146
14	Todorov	156
15	Erimielisyys.....	162
16	Isoveli	170
17	Metsästyskivääri	179
18	Živkov	190
19	Kahvikuppi	200

TOINEN OSA – ARKISTO

20	Puhelu.....	209
21	Helene.....	218
22	Bent.....	225
23	Laatikko	242
24	"Syvä kurkku"	266
25	Viimeinen ehtoollinen	275

KOLMAS OSA – IHMISJAHTI

26	Tiimi	285
27	Keskeneräisiä asioita	291
28	Hanne	298
29	Salvini	303
30	Ympyrä sulkeutuu	309
31	Tuore vihje.....	327
32	Cummings	332
33	Valentina	335
34	Valentina 2.0	341
35	Jättimäinen penis	345
36	Loppu	353
37	Wels	358
38	Mitalit	368

	Yhden loppu ja toisen alku	380
--	----------------------------------	-----

	Lähteistä	386
	Viitteet.....	388
	Kiitokset	393
	Hakemisto.....	395

HENKILÖT

TANSKA

Ulrik Skotte – toimittaja ja tv-tuottaja

Franco Invernizzi – elokuvaaja ja kampanjoija

Francesco Gullino – pikkurikollinen ja (yhdessä vaiheessa)
Georgi Markovin murhatutkinnan pääepäilty

Helene Invernizzi – Francon vaimo

Poul Erik Dinesen – tanskalainen tiedustelu-upseeri

Pia Birgitta Møller – tanskalainen tiedustelu-upseeri

Jørgen Jakobsen – Francesco Gullinoa edustava
kööpenhaminalainen lakimies

Bent Staalhøj – elokuvantekijä ja Franco Invernizzin
pitkäaikainen yhteistyökumppani

Lukas – meidän tutkijamme

Frederik – meidän ohjaajamme

Anders – meidän kameramiehemme

BULGARIA

Todor Živkov – itäblokin pitkäaikaisin diktaattori ja Bulgarian
kansantasavallan johtaja, tunnettiin myös nimellä ”Numero
yksi”

Hristo Fotev – runoilija ja Georgi Markovin ystävä

Vladimir Kostov – Bulgariasta lähtenyt toimittaja ja toisinajattelija, joka joutui Pariisissa iskun kohteeksi hieman ennen Markovin kuolemaa

Ljubomir Konstantinov – yksi miehistä, joita pyydettiin murhaamaan Georgi Markov

Kalin Todorov – bulgarialainen toimittaja

Bogdan Karajotov – Sofian tutkintatuomari, joka sai tehtäväkseen tutkia Markovin kuolemaa

Rikke – valokuvaajamme Bulgariassa

Viktoria – tulkkimme Bulgariassa

NEUVOSTOLIITTO

Oleg Kalugin – KGB:n tiedustelu-upseeri

Sergei Golubev – ”märkiin töihin” erikoistunut KGB:n tiedustelu-upseeri

Juri Andropov – KGB:n johtaja, josta tuli myöhemmin Neuvostoliiton valtionpäämies

ITALIA

Andrea Speranzoni – lakimies, tutkija ja historioitsija

Guido Salvini – merkittävä tuomari, joka tutki Gladio-verkostoa ja muita ”lyijyvuosiin” liittyviä asioita

LONTOO

Georgi Markov – kirjailija, aktivisti ja näytelmäkirjailija

Annabel Markov – Georgi Markovin vaimo

Jim Nevill – ensimmäistä Markovin kuoleman tutkintaa johtanut Scotland Yardin etsivä

Rufus Crompton – sisäministeriön patologi

David Gall – Porton Downin johtava Markovin tapauksen parissa työskennellyt tutkija

Christopher Bird – toista Markovin kuoleman tutkintaa johtanut Scotland Yardin etsivä

David Kemp – Scotland Yardin etsivä, joka osallistui molempiin Markovin kuoleman tutkintoihin

ESIPUHE

Lontoo, 11. syyskuuta 1978

Viittäkymmentä lähestyvä voimakasleukainen mies, jolla on tummat, aaltoilevat ja harmaantuvat hiukset, makaa Lontoon St Jamesin sairaalassa suonensisäisessä tiputuksessa vuoteeseen sidottuna. Vuoteen pääpuoli on kohotettu lähes pystyyn, mikä saa miehen näyttämään hieman Kristukselta. Hänen ihonsa on turvonnut ja punoittava, ja silmissä on etäinen katse. Hän puhuu käheällä, murtuneella äänellä, joten on vaikea saada selvää kaikesta, mitä hän sanoo. Mutta yksi lause on selkeä, ja hän on toistellut sitä melkein koko päivän: ”Ne paskiaiset myrkyttivät minut.”

Kun lääkärit ja sairaanhoitajat yrittävät puristaa hänestä lisää tietoa, hän alkaa puhua KGB:stä, salaisesta suunnitelmasta ja sateenvarjomiehestä. Sairaalan henkilökunta on tottunut sellaiseen. Rauhoittavia ja kipulääkkeitä saaneet potilaat muuttuvat usein sekaviksi ja vainoharhaisiksi – jos heidän perässään ei ole KGB, niin sitten CIA, MI5, Elvis tai Loch Nessin hirviö. Mutta kun tämä potilas tuotiin sairaalaan, päivystävä ylilääkäri kuuli miehen äänessä jotain, joka sai hänet pysähtymään. Hän kirjoitti muistiin, mitä

mies sanoi, ja luovutti tiedot poliisille. Hän myös otti miehestä verinäytteen mahdollista myöhempää toksikologista tutkimusta varten.

Äkkiä potilaan tila heikkenee. Hänet karrätään nopeasti teho-osastolle, jossa hänen verenpaineensa laskee nopeasti ja syke tihenee. Munuaiset ovat pettämässä. EKG paljastaa vakavan sydänvaurion.

Uusi ryhmä lääkäreitä diagnosoi miehellä verenmyrkytyksen ja kuumeen, ja hänelle annetaan plasmanlaajentajia ja antibiootteja. Lääkärit eivät kuitenkaan pääse yksimielisyyteen tämän epätavallisen oireyhtymän aiheuttajasta. Kaikkein arvoituksellisinta on potilaan huimaavan korkea valkosolujen määrä, jollaista lääkärit eivät ole koskaan ennen nähneet. Kuitenkaan miehen veressä ei ole jälkeäkään minkäänlaisesta bakteerikasvusta. Tämän miehen immuunijärjestelmä puolustautuu hyökkäykseltä, jota ei näytä olevan olemassa, aivan kuin hyökkääjä olisi yksinkertaisesti kadonnut.

Potilaan tila vakiintuu hetkeksi, ja osa lääkäreistä uskoo hänen toipuvan. Äkkiä kaikki muuttuu.

Potilaan vaimo, joka on palannut kotiin muutamaksi tunniksi, saa sairaalasta puhelimitse tiedon, että hänen miehensä sydän on pettämässä. Vaimo kiiruhtaa takaisin sairaalaan. Kun hän astuu sairaalahuoneeseen ja näkee miehensä, hän huomaa kauhistuttavan selvästi, että Georgi, hänen rakas miehensä ja nuoren lapsensa isä, on kuolemassa.

Hän kannustaa miestänsä taistelemaan. Hänen itsensä takia. Heidän nuoren tyttärensä tähden.

”Kyllä, äiti”, Georgi sanoo.¹

Nainen kääntyy katsomaan sydänmonitoria. Näytön käyrä muuttuu suoraksi. Sairaanhoitajat tekevät kaiken voitavansa elvyttääkseen miehen, mutta tunnin kuluttua he luovuttavat. Mitään ei ole enää tehtävissä.

Kaksi päivää myöhemmin uutinen alkaa levitä ympäri maailman. Aluksi hitaasti, mutta sitten kiihkeäksi hälinäksi muuttuen: Georgi Markov on kuollut.

ENSIMMÄINEN OSA

WATERLOON SILTA

1

FRANCO

Kööpenhamina, helmikuu 1994

Eräänä iltana menin töiden jälkeen tapaamaan Franco-nimistä miestä. Valehtelin, jos väittäisin, että olin innostunut, sillä ilma oli kylmä ja oli jo myöhä, ja oikeastaan halusin vain mennä kotiin kumppanini luokse. Mutta olin luvannut tulla, ja olisi ollut epäkohteliasta jättää menemättä. Olin vastikään aloittanut työn toimittajana DR:ssä, Tanskan yleisradiossa, jossa eräs työtoverini oli kertonut minulle Francosta ja järjestänyt tapaamisen.

Miehen koko nimi oli Franco Invernizzi, ja olin kuullut, että hän oli anarkisti ja elokuvantekijä, jolla oli ”vuosisadan tarina”. Soitin hänelle, ja hän kertoi, että löytäisin hänet Café Sebastopolista, joka sijaitsi Kööpenhaminassa Nørrebron kaupunginosassa. Se oli tunnetusti kaupungin pahamaineisin alue, jota oli syytä välttää, jos ajoi kallista autoa – tai mitä tahansa autoa yöaikaan. Vajaa vuosi aikaisemmin Nørrebrossa oli puhjennut kapina, jossa paikalliset asukkaat kävivät poliisin kimppuun katukiviä

heitellen; muutamaa vuotta sitä ennen he olivat käyttäneet putkipommeja ja Molotovin cocktaileja.

Astuin Café Sebastopoliin ja katselin ympärilleni etsiskellen henkilöä, joka voisi olla anarkistinen elokuvantekijä. Kahvila oli melko uusi, mutta se oli sisustettu nukkavierun pariisilaisen bistron tyylliseksi. Melkein jokainen asiakas oli pukeutunut kuin taiteilija ja oli iältään reilu parikymppinen kuten minäkin. Kukaan heistä ei kääntynyt katsomaan minua, paitsi eräs nurkassa istuva keski-ikäinen mies, joka katseli minua energisellä kiihkeydellä, ikään kun olisi tarkastellut olemukseni jokaista yksityiskohtaa raporttia varten, jonka kirjoittaisi. Lähestyin hänen pöytänsä. Hänen vaatteensa olivat haalistuneet mutta puhtaat, iho ahavoitunut. Ruosteenpunaisissa hiuksissa oli siellä täällä harmaata, ja hänellä oli viikset. Kun lähestyin miestä, hän näytti vetäytyvän kauemmaksi, aivan kuin olisi jo alkanut epäröidä tapaamistamme.

”Franco?” sanoin kokeeksi.

”Kyllä vain.”

Istuin häntä vastapäätä. Hän piteli molempia käsiä pöydällä, suorastaan majesteettillisesti. Toisessa kädessä hänellä oli valtavankokoinen, leijona-aiheinen sormus, jollaista prätkäjengiläinen voisi pitää.

”Minä olen Ulrik”, sanoin.

”Aluksi”, mies sanoi, ikään kuin hänet olisi keskeytetty, ”sinun on kerrottava minulle itsestäsi. Minun on tiedettävä, kuka sinä olet. Ja mistä olet kotoisin.”

Kerroin hänelle, että olin vastikään muuttanut Kööpenhaminaan ja viettänyt suurimman osan lapsuudestani sikatilalla Pohjois-Tanskan Jyllannissa ja elin nykyään

ahtaassa huoneistossa kumppanini kanssa, joka oli kuudennella kuulla raskaana. Olin tulossa isäksi ensimmäistä kertaa. Niin, ja olin juuri aloittanut työt toimittajana Tanskan yleisradiossa, DR:ssä.

Kun Franco kuuli nimen DR, hän irvisti – kuten aina kohdatessaan jotain, josta ei ollut varma tai josta ei pitänyt, koska se oli vastoin hänen poliittisia näkemyksiään. Franco oli, kuten sain myöhemmin tietää, varuillaan kaikkien maiden yleisradioyhtiöiden suhteen.

”Työskentelen urheilutoimituksessa”, lisäsin.

Franco väänsi jälleen kasvonsa irvistyksen.

Kerroin, että useimpina iltoina tehtäväni oli mennä valokuvaajan ja ääniteknikon kanssa katsomaan jääkiekko- tai jalkapallo-ottelua, editoida kuvamateriaali ja kirjoittaa ottelusta lyhyt raportti sen illan televisiouutisiin. Tämä oli yksi harvoja vapaailtojani – sen vuoksi olisinkin halunnut mennä kotiin, mutten kertonut sitä Francolle. Minulla oli kuitenkin sivuharrastus, jatkoin toivoen, että se toisi hänet ulos kuorestaan. Luin mielelläni kylmää sotaa käsitteleviä kirjoja.

Francon kasvot rentoutuivat ensimmäisen kerran sen jälkeen, kun olin istunut pöytään.

”Ajattelin, että ehkä voisit kertoa minulle tarinasi”, aloitin.

”Tällä haavaa sinun tarvitsee tietää vain, että olen ratkaissut jutun. Viimeistä yksityiskohtaa myöten.” Hän nyökkäsi pöydällä lojuvan salkun suuntaan. Se oli ruskea, neliömäinen ja lukollinen ja selvästi Francolle tärkeä.

”Aluksi en saanut liitettyä palasia toisiinsa”, Franco jatkoi, ”mutta nyt kaikki täsmää, ja kun totuus paljastetaan, niin usko pois, että he kaatuvat kuin dominopalikat.”

Minulla ei ollut aavistustakaan, mistä hän puhui.

”Ketkä kaatuvat?”

”En voi kertoa sitä sinulle täällä”, hän sanoi ja virnisti varoittavasti. ”Näillä seinillä on korvat.” Vilkaisin ympärilleni kahvilassa. Kukaan ei tuntunut välittävän tuon taivaallista keskustelustamme. ”Voit tulla ensi viikolla käymään luonani”, hän jatkoi, ”niin selitän sitten.”

Franco kirjoitti minulle osoitteensa ja lähti. Minusta tuntui kuin olisin selvinnyt työhaastattelussa seuraavalle kierrokselle, mutten ollut vielä varma, mitä työhön kuului ja kuka oli tämä mies, jolle työskentelin.

Seuraavalla viikolla pysäköin autoni Francon viehättävän tanskalaisen esikaupunkitalon eteen. Talossa oli mansardi-tiilikatto ja pieni parveke, josta hän saattoi katsella alhaalla olevaa katua. Olin olettanut, että Franco asuisi lähellä kahvilaa, jossa olimme tavanneet, kenties yhdessä muutaman kanssa-aktivistin kanssa. Tämä talo oli kuitenkin kilometrien päässä Glostrupissa, joka on vauras Kööpenhaminan esikaupunkialue. Lähestyin hermostuneena taloa ja soitin ovikelloa.

Franco tuli ovelle, esitteli minut vaimolleen ja teini-ikäiselle tyttärelleen, jotka olivat lähdössä ulos, ja johdatti minut keittiöön. Näin kaikkialla ympärilläni sanoma- ja aikakauslehtiä, kameravarusteita tai hänen viimeisimmän ateriansa tähteitä. Franco vaikutti tänään erilaiselta. Hän oli aiempaa avoimempi ja aloitti kertomalla hieman itses-

tään. Vaikka hän ei kertonut paljoakaan, hän vihjaisi, että ymmärtääkseni tarinan, jonka hän halusi kertoa, minun olisi sitä ennen ymmärrettävä häntä itseään.

Francon perhe oli muuttanut Tanskaan Italiasta, kun hän oli vielä taapero. Hänen isänsä oli ollut maitotilallinen. ”Hän esitteli ensimmäisenä gorgonzolan tanskalaisille!” Franco sanoa hörähti. ”Mutta ei hän ollut pelkkä maitotilallinen. Hän muistutti showmiestä. Hän kertoi tilalla kaikille, että gorgonzolan salainen resepti oli lukkojen takana hänen kaapissaan, eikä kukaan saanut nähdä sitä. Se turhautti tilan työntekijöitä niin, että eräänä päivänä he murtautuivat kaappiin, mutta se oli tyhjä. Isä piti yllätyksistä.”

Franco yritti seurata isänsä jälkiä, mutta huomasi pian, ettei tilalla työskentely ollut hänen juttunsa. Sen sijaan hän muutti Kööpenhaminaan, missä hän huomasi tuntevansa vetoa radikaalipolitiikkaan. Vartuttuaan konservatiivisessa oikeistolaisessa perheessä hän siirtyi mahdollisimman pitkälle vastakkaiseen suuntaan ja liittyi useisiin vasemmistoryhmiin. Hän oli vuoroin antikapitalisti, antikonformisti, antifasisti ja rajojen ja taantumuksellisuuden vastustaja. Hän vastusti vähän kaikkea. Franco oli päättänyt haastaa järjestelmän ja paljastaa ”vallanpitäjät”. Jo poliittisen matkansa alkutaipaleella hän päätti, että hänen aseensa olisi kamera ja hänestä tulisi elokuvantekijä.

Siinä vaiheessa yksinpuheluaan Franco johdatti minut työhuoneeseensa. Pysähtymättä vetämään henkeä hän poimi kirjoituspöydältä paperin ja heilutteli sitä, ennen kuin ehdin nähdä, mitä siinä luki.

”Numero yksi, tämä tarina on minun. Ymmärrätkö?”

”Mutta Franco, en tiedä vieläkään, mikä tarina se on.”

”En maksa sinulle ajasta, jonka tähän käytät, enkä voi kertoa sinulle mitään, ellet allekirjoita sopimusta, jossa lupaat olla varastamatta tarinaani. Minä teen elokuvan. Sinä teet kirjan.” Hän piti luovan tauon. ”Jos uskallat!”

Hän ikään kuin naurahti itsekseen.

”Mitä tarkoitat?”

”Tämä tarina on vaarallinen. Se ei muistuta jalkapallo-ottelusta kirjoittamista, tai mitä ikinä nyt teetkään. Jos suostut tähän, astut uuteen maailmaan. Minun maailmaani.”

Hän ojensi minulle paperin.

Pysähdyin ensimmäisen kerran kysymään itseltäni, olinko tekemässä suuren erehdyksen. Halusin tietää lisää Francon tarinasta, mutta aloin epäillä miestä, joka heilutti nenäni edessä salassapitosopimusta. Jokin hänessä sai minut epäilemään. Franco oli sanonut haluavansa tehdä yhteistyötä, ja se oli tapaamisemme tarkoitus. Hän ei kuitenkaan vaikuttanut ihmiseltä, joka viihtyi joukkueessa tai edes kykeni työskentelemään muiden kanssa. Siinä tapauksessa, mitä hän oikeastaan halusi minusta? En yksinkertaisesti tiennyt. Enkä vieläkään tiennyt mitään tarinasta.

Silti jokin siinä oli vetänyt minua puoleensa. *Vuosisadan jymyjuttu*, ystäväni oli sanonut.

Ainahan voin perääntyä myöhemmin, yritin vakuutella itselleni.

Franco katseli, kun allekirjoitin sopimuksen. Sitten hän tarkasteli allekirjoitustani, ikään kuin se voisi olla väärännetty.

Mestarillinen tutkinta paljastaa James Bondin veroiseksi nousseen salamurhaajan – tositarina, joka koukuttaa kuin jännäri.

GUARDIAN

Syyskuu 1978: karkotettu bulgarialainen toisinajattelija Georgi Markov murhataan kirkkaassa päivänvalossa Waterloo Bridgellä Lontoossa myrkkykärkisellä sateenvarjolla. Tekijä katoaa kylmän sodan varjoihin.

Vuosia myöhemmin nuorta tanskalaista toimittajaa Ulrik Skottea lähestytään järjestyttävillä uusilla tiedoilla miehestä, jonka väitetään olevan vastuussa Markovin kuolemasta. Lähde kertoo Bulgarian salaisen palvelun Piccadilly-koodinimellä tunnetusta vakoojasta. Tiedot johdattavat Skotten kymmeniä vuosia kestäväan tappajan metsästyksen ja saattavat hänet kasvotusten salaliittoteoreetikkojen, entisen diktaattorin, ikääntyvien erikoisjoukkojen jäsenten ja lopulta agentti Piccadillyn kanssa. Kuukausi tapaamisen jälkeen Piccadilly löytyy kuolleena samasta huoneistosta, jossa Skotte oli hänet tavannut.

Skotte tarjoaa laajaan materiaaliin perustuen vastauksen viisi vuosikymmentä askarruttaneeseen kysymykseen: kuka murhasi myrkkysateenvarjolla Georgi Markovin – ja kuka suojeli salamurhaajaa?

Ulrik Skotte on tanskalainen toimittaja, joka on jahdannut totuutta sateenvarjomurhasta ja salaperäisestä agentti Piccadillystä yli 25 vuoden ajan. Skotte asuu Kööpenhaminassa ja omistaa Doceye-televisioyhtiön, joka tuottaa dokumentteja Skandinavian ja muun Euroopan markkinoille.

ISBN 978-952-850-337-8 • KL 32.5 • WWW.DOCENDO.FI

KANSI: TIMO NUMMINEN KANNEN • KUVAT: SHUTTERSTOCK